

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. NAJSWIETSZEGO SERCA JEZUSA

298/1

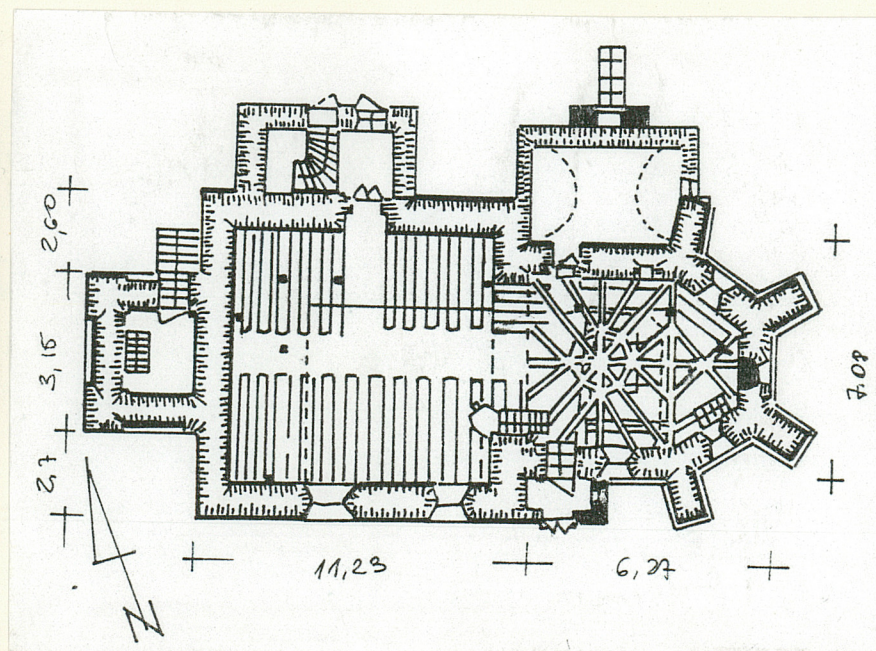
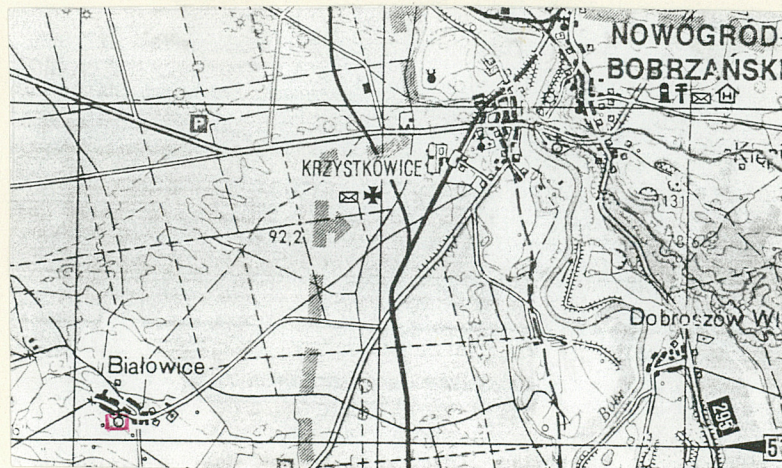
2. Czas powstania

k. XV w.

3. Miejscowość

B I A Ł O W I C E

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

Białowice
68-204 Bieniów

nr hipoteczny .....

lub. ewid. gruntów .....

5. Przynależność administracyjna

województwo **zielonogórskie**

gmina **Nowogród Bobrzański**

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Bellendorff - 1381 r.
Bolindorff - 1433 r.
Bullendorff - 1508 r.
Billendorf - do 1945 r.

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo **zielonogórskie**

powiat **Lubsko**

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzymsko-katolicka p.w.
Niepokalanego Poczęcia NMP
ul. Dolna 2, 68-204 Bieniów
Diecezja Zielonog.-Gorzowska

9. Użytkownik i jego adres

j/w

10. Rejestr zabytków

Nr **311** data **02.06.1961**

W połowie XIV wieku Białowice należały do dominium żarskiego rodu Bibersteinów. Wzmianka z 1381 roku donosi, że wieś zwana wówczas Bellendorff liczyła 18 łanów flamandzkich i stanowiła lenno Henzla v. Rothenburg oraz probošszcza z Żar. Kolejny właściciel Bernhard Wunsch, w 1433 r. składa hołd lenny na rzecz Bibersteinów. Dwa lata później, ten sam, otrzymuje zgodę na produkcję piwa, a w latach 1449-1463 pozwolenie na sprzedaż piwa w szynku - z browaru Kretschama - z Żagania. Kolejnym właścicielem Białowic, w poł. XV w. jest Hans v. Unwürde, który płaci z części wsi czynsz na rzecz parafii w Kożuchowie. W księgach sądowych w latach 1508-1512, wymieniony jest Hans v. Wunsch, a w 1531 r. źródła informują o złożeniu przez Nicola v. Gablenz hołdu lennego Bibersteinom. W czasie gdy właścicielem wsi jest Hans v. Wiedebach/od 1540 r./, jej mieszkańcy przechodzą na luteranizm. W poł. XVI w. państewko stanowe Żary-Trzebiel na terytorium którego leżały Białowice przestaje być domeną księżącą Bibersteinów. Nowym właścicielem jest cesarz niemiecki i król Czech Ferdynand Habsburg.

Sytuacja. Wieś Białowice leży przy bocznej drodze - ok. 3 km na zachód od głównej drogi Nowogród Bobrzański-Żary, 5 km na półd-zach. od Krzystkowic i 15 km na półn. od Żar. Miejscowość położoną w niewielkiej dolinie, na terenie pagórkowatym, otaczają z różnych stron pola uprawne, las i bagna. Kościół zlokalizowany jest w centralnej części wsi, na nieznacznym wyniesieniu, po południowej stronie wiejskiej drogi. Kościół otacza kamienny mur otynkowany górami. W jego części zachodniej znajduje się budynek bramny z dachem dwuspadowym, kryty dachówką karpiówką z półkoliście zamkniętym przejazdem. Ubytki kamienia w bramie uzupełniono nowożytną cegłą. Materiał, konstrukcja, technika - kościół i wieża murowane z kamienia narzutowego i rudy darniowej, nietynkowane. Południowa przybudówka oraz obramienia otworów w dobudówkach w elewacji północnej - z cegły. Prezbiterium przekryte jest sklepieniem sieciowym na konstrukcji żagielkowej, zakrystia kolebkowym, natomiast nawa posiada drewniany strop deskowy. Nawa zamknięta dachem dwuspadowym, prezbiterium dwuspadowym przechodzącym od wschodu w namiotowy. Zakrystia i kruchta pokryte dachami pulpitowymi. Ceglana dobudówka - namiotowy. Wieżę wieńczy czterospadowy dach namiotowy. Pokucie dachowe pokryte dachówką karpiówką ułożoną w koronkę. Posadzka w nawie ze współczesnej terakoty, w zakrystii ceglana. Do wieży prowadzą od strony północnej ceglane schody (proste, jednobiegowe). Zewnętrzne proste, jednobiegowe czterostopniowe schody prowadzą do zakrystii. Rzut. Kościół jednonawowy, założony na rzucie zbliżonym do kwadratu z trójbocznym prezbiterium z przyporami urozmaiconymi dobudówkami w formie kruchty, zakrystii i małej przybudówki oraz wieży. Bryła zróżnicowana wysokościowo, od najniższych przybudówek do wysokiej wieży, podkreślona ściankami ogniowymi. Elewacja północna składa się z przylegającej na całej swej długości, ściany prezbiterium zakrystii, nawy i dobudowanej do niej od strony zachodniej kruchty oraz partii wieżowej. Brak otworów okiennych. W zakrystii otwór wejściowy umieszczony mniej więcej na osi, zamknięty łukiem odcinkowym. W kruchcie dwa jednakowe, umieszczone obok siebie w partii przyziemia, przy wschodnim narożniku otwory wejściowe, zamknięte łukiem odcinkowym. Wejście do wieży prowadzi przez wysoko umieszczony, przebity

<p>14. Kubatura</p> <p>2.500 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>232 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>sakralne</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>sakralne</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.)</p> <p>1980 r. - zakończenie remontu .Pokrycie dachu kościoła i wieży dachówką. We wnętrzu usunięto zawilgoczone tynki, zastępując je nowymi.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan zachowania dobry.</p> <p>Widoczne zawilgoczenie ścian zakrystii/odpadające tynki. Zniszczone płyty nagrobne oparte o wieżę i stojące przy murze kościelnym.</p> <p>Zagrożona wietrzeniem jest misa chrzcielna, stojąca na terenie cmentarza przykościelnego.</p>	
<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Należy odsunąć zieleni od elewacji, wykonać opaskę żwirową wokół kościoła. Osuszyć ściany zakrystii i oczyścić pokrycie dachowe od strony północnej. Konserwacji należy poddać płyty nagrobne, a misę chrzcielną wstawić do wnętrza świątyni.</p>			

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)

Mapa państwowa stanowego Zary. Rękopis kolorowy. 34x44.
Herrschaft Sorau in der Niederlausitz 1746. Biblioteka Uniw.
Wrocław, sygn.: 1513-IV-B.

22. Bibliografia

Golasz H., Białowice, gm. Nowogród Bobrzański. Dokumentacja
naukowo-historyczna kościoła filialnego. Wrocław 1971.
Maszynopis WO PSOZ Zielona Góra.
Kowalski S., Zabytki województwa zielonogórskiego. Zielona
Góra 1987.
Kubach H.E., Seeger J., Jung W., Die Kunstdenkmäler des
Kreises Sorau und der Stadt Forst. Berlin 1939.

23. Uwagi różne

24. Opracowanie karty ewidencyjnej

tekst ..... Ewa Garbacz, październik 1998 r.
imię, nazwisko, data, podpis
przerysy wg Kubach H.E. (...) Berlin 1939
plany, rysunki ..... 1. Golasz H. (...) Wrocław 1971 - E. Garbacz
imię, nazwisko, data, podpis
zdjęcia fotogr. .... K. Garbacz, październik 1998 r.
imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów .....

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

5 wkładek

1. Miejscowość... <u>Białowice</u>	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) <u>Kościół filialny p.w. Najświętszego</u> <u>Serca Jezusa</u>	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) <u>c.d. pkt 12</u> <u>c.d. pkt 13</u>
2. Gmina ..... <u>Nowogród Bobrzański</u>		
3. Województwo <u>zielenogórskie</u>		

c.d. pkt 12

Drogą kupna przejmuje je biskup wrocławski Balthasar Promnitz i w 1559r. przekazuje kuzynowi Seyfriedowi v. Promnitzowi. Do roku 1652 wieś jest lennem rodu v. Wiedebach na rzecz Promnitzów. Ostatni z tej linii Jan Erdmann w 1765 r. zrzeka się na rzecz elektorów saskich, za rentę w wysokości 12 000 talarów, praw do państwa stanowego Żary-Trzebiel, w tym do Białowic. Na początku XVII w. wieś liczyła 100 mieszkańców /w 1818-290 /. W l. 1703-1800 mieszkało tu 12 gospodarzy, 5 ogrodników, 18 chałupników.

Źródła nie podają czasu powstania kościoła. Na podstawie analizy architektonicznej można wnioskować, że obiekt powstał w XIII/XIV w. Z tego okresu pochodzi kamienna misa chrzcielna. Źródła z 1495 r. podają informację o kościele parafialnym w Białowicach z proboszczem z Żar. W tym też okresie, na fundamentach średniowiecznej, powstaje obecna bryła kościoła. W XVIII w. dobudowano zakrystię i kruchtę. W archiwach zachowały się: lista proboszczów ewangelickich /od 1531r./, księgi kościelne /od 1668r., rachunki /od 1761r./ oraz rękopisy Wiadomości kaznodziejskich kościelnych zapoczątkowanych przez Daniela Henniga w 1792 r.

W 1567 r. Marten Bisel z Bieniowa buduje w świątyni drewniane empory, których galerie zdobione są malowidłami o tematyce biblijnej /obecnie jej fragmenty wiszą w prezbiterium/. Z 1714 r. pochodzi strop w nawie.

c.d. pkt 13

siada połączenia z nawą. Elewacja południowa - skomponowana jest ze ściany wieży, nawy, prezbiterium i dostawionej między nimi w narożniku niewielkiej przybudówki. Elewacja korpusu nawy przepruta jest dwoma rozglifionymi, zamkniętymi łukiem odcinkowym oknami o podniesionej strzałce, wypełniającymi przestrzeń ściany na całej jej wysokości. Otwór od strony zachodniej jest szerszy i wyższy. W ścianie prezbiterium, w połowie jej wysokości znajdują się dwa okna o głębokich ościeżach (rozglifionych), zamkniętych łukiem zbliżonym do koszowego. Rozczłonkowują ją widoczne od strony południowej dwie trójjuskokowe przypory, górą przykryte daszkami dwuspadowymi. Elewację wschodnią tworzy ściana prezbiterium zamknięta w narożach przyporami. Na osi przeprawa ją rozglifiony, zamknięty

E. Garbacz, październik 1998 r.

Wkładkę założył: .....
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

Wzór ODZ 1995 r.

łukiem odcinkowym otwór okienny - obecnie zamurowany (identyczny jak okna w elewacji wschodniej oraz otwór prezbiterium widoczny w jej części płn.-wsch.). Elewację zachodnią tworzy korpus wieży, założonej na planie prostokąta, w partii przyziemia urozmaiconej blendami zamkniętymi odcinkowo.

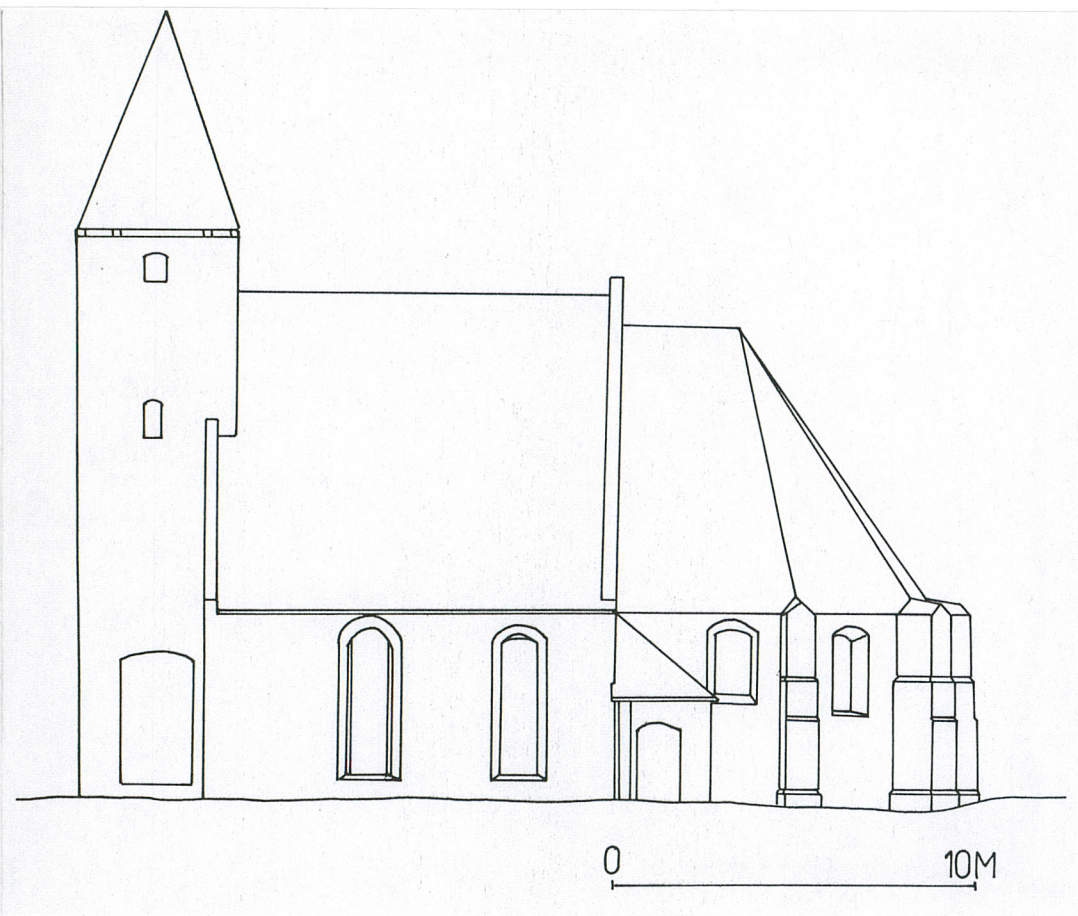
W południową i zachodnią wnękę wmurowano epitafia, w północnej znajduje się otwór wejściowy. Elewacja wieży przepruta na dwóch poziomach prostokątnymi, szczelinowymi, płaskołukowymi otworami. Od strony wschodniej, w partii szczytowej - jednym. Wnętrze złożone z nawy i trójbocznie zamkniętego prezbiterium. Oddziela je wysoki półokrągły łuk tęczy. Nawę oświetlają od strony południowej dwa wysokie rozglifione okna. Prezbiterium trzydwa od strony pld.-wsch. i jedno od strony płn.-wsch. Wejście do zakrystii w ścianie południowej, małe, zamknięte półkuliście. Po stronie przeciwnej wejście do ceglanej dobudówki zamknięte odcinkowo. Ściany, sklepienia w prezbiterium i zakrystii, strop w nawie - otynkowane. Wyposażenie współczesne. Zachowana ambona z k. XVII w. i fragmenty galerii renesansowej empory. Kamienna chrzcielnica wystawiona na zewnątrz kościoła.

1. Miejscowość... **Białowice**
 2. Gmina ..... **Nowogród Bobrzański** .....
 3. Województwo **zielonogórskie** .....

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
**Kościół filialny p.w. Najświętszego
 Serca Jezusa**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
przekroje

1

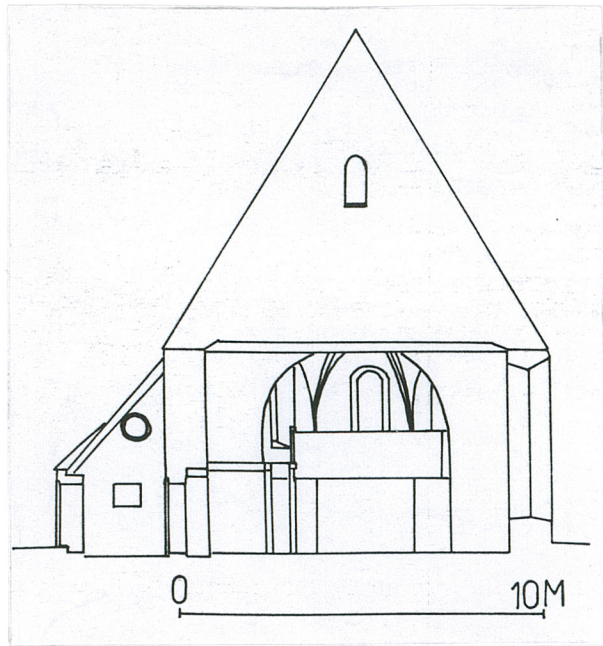

2

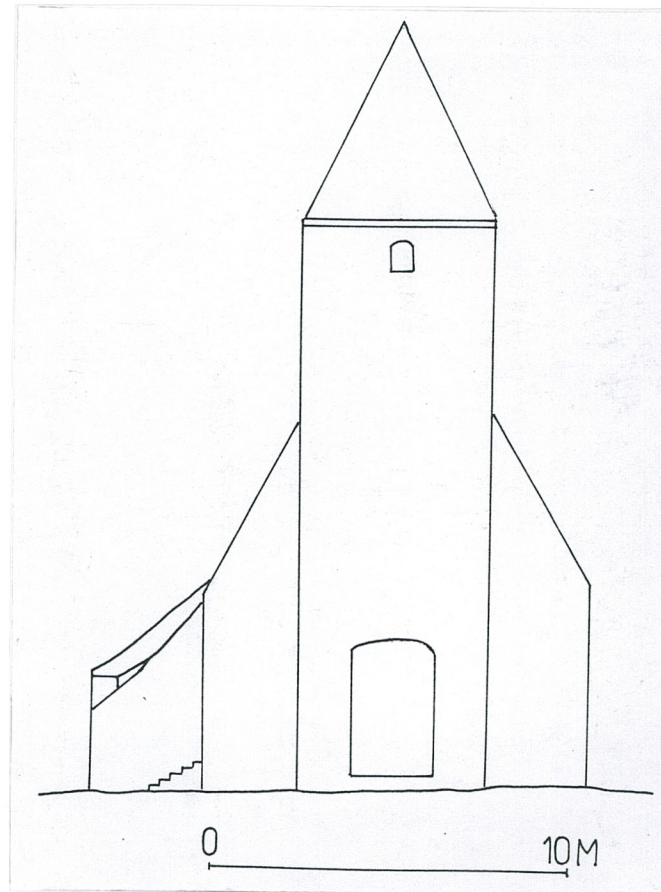
Wkładkę założył: ..... **E. Garbacz, październik 1998. r.** .....
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

3

4

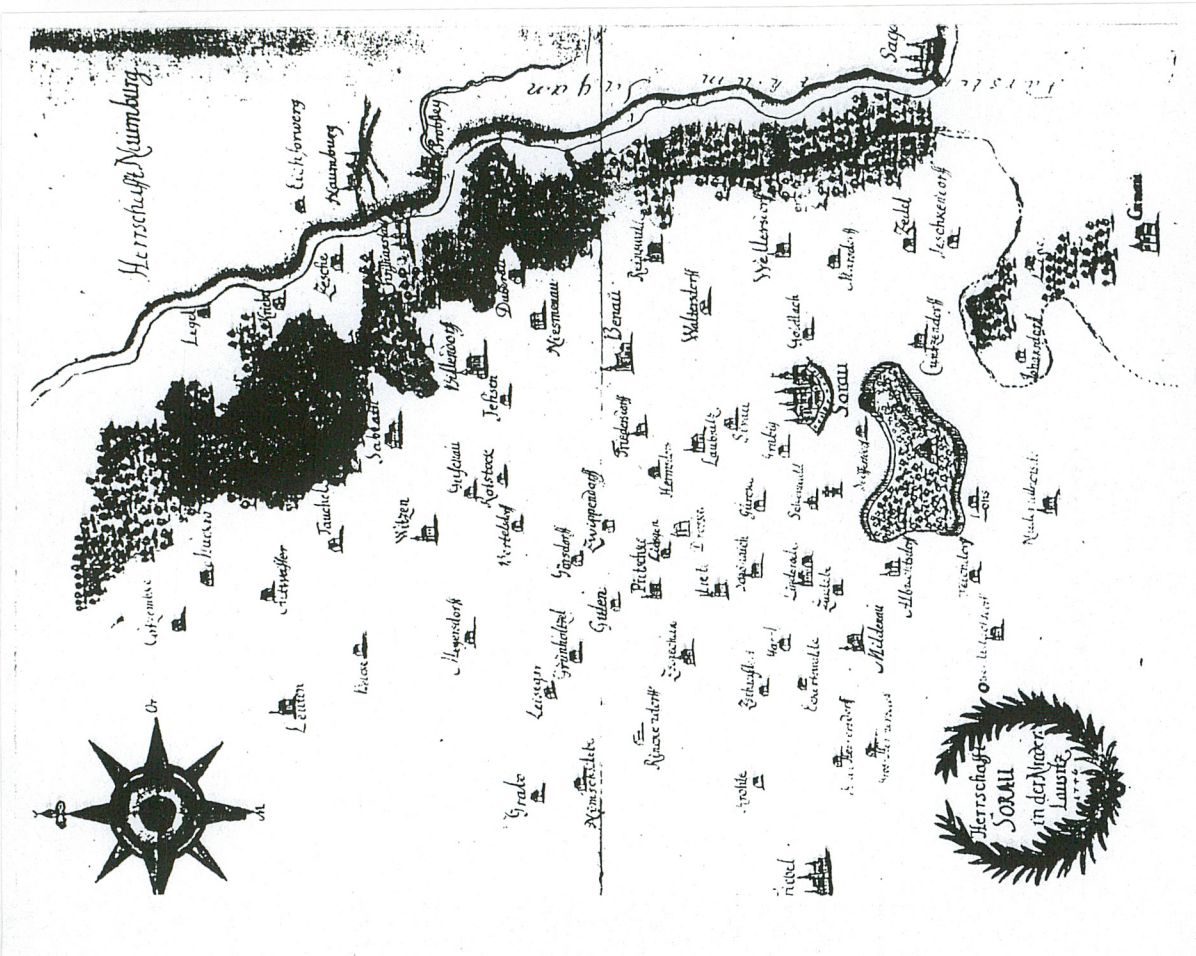

1. Miejscowość... **Białowice**
 2. Gmina... **Nowogród Bobrzański**
 3. Województwo... **zielenogórskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
**Kościół filialny p.w. Najświętszego
 Serca Jezusa**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
**mapa państwowa stanowego Żary
 zdjęcia**

5 6
 7

Wkładkę założył: **E. Garbacz, październik 1998 r.**
 (imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

Spis ilustracji

1. Elewacja południowa.
2. Przekrój podłużny.
3. Przekrój poprzeczny.
4. Elewacja zachodnia.
5. Mapka państwowa stanowego Żary.
6. Elewacja południowa.
7. Elewacja północna.
- 7a. Elewacja wschodnia.
8. Widok kościoła od strony wiejskiej drogi. W głębi barokowa plebania.
9. Elewacja pód.-zacz.
10. Wejście do wieży w elewacji północnej.
11. Mur i budynek bramny.
- 12-14. Tablice nagrobne.
15. Kamienna chrzcielnica.
16. Widok z nawy na prezbiterium.
17. Południowa ściana prezbiterium.
18. Południowa ściana nawy.
19. Sklepienie prezbiterium.
20. Wnętrze zakrystii.
21. Wejście z zakrystii do nawy.

1. Miejscowość. Białowice	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) Kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusa	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) zdjęcia
2. Gmina .... Nowogród Bobrzański		
3. Województwo . zelenogórskie		

8

9

10

Wkładkę założył: **E. Garbacz, październik 1998 r.**.....
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

11

13 14

12

1. Miejscowość Białowice
 2. Gmina Nowogród Bobrzański
 3. Województwo Zielonogórskie

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
Kościół filialny p.w. Najświętszego
Serca Jezusa

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
zdjęcia

15

Wkładkę założył: E. Garbacz, październik 1998 r.
 (imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

16

17

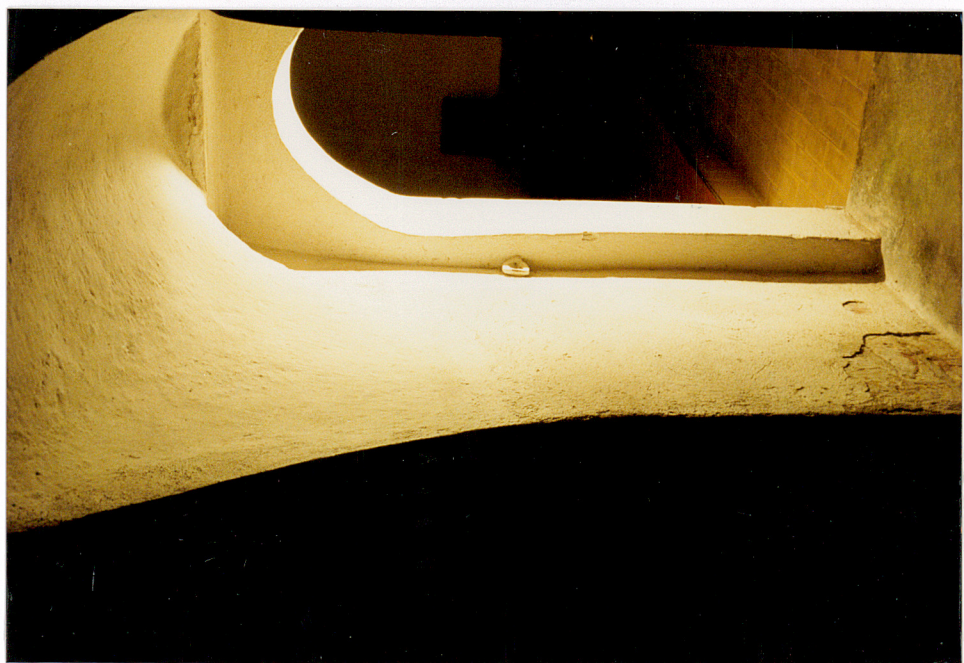

18

20

19

21